

בס"ד

הקדשותיו של משה לפרשת וארא

2. שמות ג' – מעמד הסנה

ו וַיֹּאמֶר, אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק, וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב; וַיִּסְתַּר מֹשֶׁה, פָּנָיו, כִּי יָרָא, מֵהִבִּיט אֶל-הָאֱלֹהִים. ז וַיֹּאמֶר יְהוָה, רְאֵה רָאִיתִי אֶת-עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם; וְאֶת-צַעֲקוֹתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו, כִּי יָדַעְתִּי אֶת-מִכְאֲבוֹ. ח וְאֶרְדָּה לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם, וְלְהַעֲלֹתוֹ מִן-הָאֲרֶזֶץ הַהוּא, אֶל-אֲרֶזֶץ טוֹבָה וּרְחֹבָה, אֶל-אֲרֶזֶץ זָבֶת חֶלֶב וּדְבַשׁ--אֶל-מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי, וְהַחֲתִי, וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי, וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי. ט וְעַתָּה, הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנוֹ אֵלַי; וְגַם-רָאִיתִי אֶת-הַלֶּחֶץ, אֲשֶׁר מִצְרַיִם, לְחַצֵּים אֹתָם. י וְעַתָּה לֵכָה, וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל-פְּרַעֲוֶה; וְהוֹצֵא אֶת-עַמִּי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל, מִמִּצְרַיִם. יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, אֶל-הָאֱלֹהִים, מִי אֲנֹכִי, כִּי אֵלֶךְ אֶל-פְּרַעֲוֶה; וְכִי אוֹצִיא אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִמִּצְרַיִם. יב וַיֹּאמֶר, כִּי-אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזָה-לְךָ הָאוֹת, כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ: בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת-הָעָם, מִמִּצְרַיִם, תַּעֲבֹדוּן אֶת-הָאֱלֹהִים, עַל הַהָר הַזֶּה. יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָאֱלֹהִים, הִנֵּה אֲנֹכִי בָא אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתִּי לָהֶם, אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם; וְאָמְרוּ-לִי מִה-שָׁמוֹ, מִה אָמַר אֱלֹהִים. יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה, אֶהְיֶה אִשְׁרָאֵל אֶהְיֶה; וַיֹּאמֶר, כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶהְיֶה, שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם. טו וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה, כֹּה-תֹאמַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב, שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם; זֶה-שְׁמִי לְעֹלָם, וְזֶה זִכְרִי לְדוֹר דָּר.

תבנית 'הקדשת משה'

יתר על כן אם נבחן את שני הסיפורים על הקדשת משה (ג:יא-יב; ו:א-יב), נוכל לזהות כאן תבנית של 'הקדשת משה', הכוללת את המרכיבים הבאים:

- גילוי זהות אלוקית (ג:יג-טו; ו:ב-ג).
- ראיית סבלם של ישראל על ידי האל (ג:ז, ט; ו:ה).
- הכרזה על רצון להציל את ישראל ולהעבירם למקום אחר (ג:ח; ו:ח-ט).
- מינוי משה (ג:י; ו:יא, יג).
- חוסר רצון של משה לבצע את המשימה (ג:יא-יג; ו:יב).

ההקבלה הזו מחדדת את השאלה שהצגנו לעיל: מדוע משה צריך מעמד הקדשה נוסף?

מדוע סיפור זה, ראוי להכלל בתורה?

בפרשת שמות, התגלה ה' למשה בסנה והקדישו לשליחות הצלת ישראל ממצרים.

בתחילת פרשתנו אנו קוראים על אודות הקדשה נוספת של משה:

1. שמות ו'

א וַיֹּאמֶר יְהוָה, אֶל-מֹשֶׁה, עַתָּה תֵּרְאֶה, אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה לְפָרְעֹה: כִּי בְּיַד חֲזָקָה, יִשְׁלַחַם, וּבְיַד חֲזָקָה, יִגְרָשֶׁם מֵאֲרָצוֹ. {ס} ב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים, אֶל-מֹשֶׁה; וַיֹּאמֶר אֵלָיו, אֲנִי יְהוָה. ג וְאָרָא, אֶל-אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק וְאֶל-יַעֲקֹב--בְּאֵל שְׁדֵי; וְשָׁמִי יְהוָה, לֹא נִוְדַעְתִּי לָהֶם. ד וְגַם הַקְּמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם, לְתַת לָהֶם אֶת-אֲרֶזֶץ כְּנָעַן--אֶת אֲרֶזֶץ מִגְרִיחִים, אֲשֶׁר-גְּרוּ בָהּ. ה וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי, אֶת-נְאֻקַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר מִצְרַיִם, מֵעַבְדִּים אֹתָם; וְאֶזְכָּר, אֶת-בְּרִיתִי. ו לִכֹּן אָמַר לְבְנֵי-יִשְׂרָאֵל, אֲנִי יְהוָה, וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם, וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֹתָם; וְנִאֲלַתִּי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה, וּבְשַׁפְטִים גְּדֹלִים. ז וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם, וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים; וַיִּדַעְתֶּם, כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם, הַמוֹצִיא אֶתְכֶם, מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם. ח וְהִבַּאתִי אֶתְכֶם, אֶל-הָאֲרֶזֶץ, אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת-גִּדֵי, לְתַת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב; וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרְשָׁה, אֲנִי יְהוָה. ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן, אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; וְלֹא שָׁמְעוּ, אֶל-מֹשֶׁה, מִקְצֵר רוּחַ, וּמַעֲבֹדָה קָשָׁה. {פ} י וַיְדַבֵּר יְהוָה, אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר. יא בֹּא דַבֵּר, אֶל-פְּרַעֲוֶה מֶלֶךְ מִצְרַיִם; וּשְׁלַח אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, מֵאֲרָצוֹ. יב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה, לְפָנָיו יְהוָה לֵאמֹר: הֵן בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, לֹא-שָׁמְעוּ אֵלַי, וְאֵיךְ יִשְׁמַעֲנִי פְרַעֲוֶה, וְאֲנִי עַרְל שְׁפָתַיִם. {פ} יג וַיְדַבֵּר יְהוָה, אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן, וַיִּצְוֶם אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֶל-פְּרַעֲוֶה מֶלֶךְ מִצְרַיִם--לְהוֹצִיא אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, מֵאֲרֶזֶץ מִצְרַיִם. {ס}

- כל המוטיבים שאנו מצפים למוצאים בהקדשת אדם לשליחות דתית מצויים כאן:
- בעיית העבדות;
 - התפקיד המוטל על משה
 - ותכלית הגאולה.

השאלה המתבקשת מאליה היא לשם מה יש צורך בהקדשה נוספת?

מדוע חוזר ה' על דברים שאמר כבר למשה במעמד הסנה, עת הוקדש משה לראשונה לתפקידו?

בחירתו של משה

לשם הבנת "שייכות" זכרון הברית בדברי ה' למשה ברצונו לפנות לרגע קט לעצם בחירתו של משה.

בניגוד לבחירת אברהם, שם הכתוב אינו מאפשר לנו פתח הצצה לשיקולי ה' בבחירת אברהם דווקא, על משה או קוראים מספר ספורים הבאים כהכנה להתגלות ה' אליו במעמד הסנה.

סביר להניח שהכתוב מביא בפנינו את אותם הספורים הרלוונטיים להבנת דמותו של משה ואישיותו, ושחשובים להבנת המשך הספור.

שלושה אירועים מספר לנו הכתוב על משה (בנוסף לספור הולדתו והצלתו מתוך הסוף שעל שפת היאור):

4. הסיפורים על משה לפני ההקדשה

1. "ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו".

2. "ויצא ביום השני וירא שני אנשים עברים נצים"

3. "ולכהן מדין שבע בנות: ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן. ויבאו הרעים ויגרשום ויקם משה ויושען וישק את צאנם. ותבאנה אל רעואל אביהן ... וגם דלה דלה לנו וישק את הצאן".

המוטיב החוזר בכל שלושת הספורים הוא החלצותו של משה לעזרת החלש.

כלומר, הכתוב מדגיש בפנינו את עולמו המוסרי האיתן של משה.

על ההדרגה בספורים האלו עמדו זה מכבר (ראה למשל בעיונים לספר שמות של נחמה ליבוביץ):

* בספור הראשון הריב מתנהל בין מצרי ובין איש עברי, וכאן נחלץ משה לעזרת העברי הסובל.

* בספור הבא, הגדרת החלש מול המציק עדינה יותר, שהרי שני הניצים הם מעמו של משה - "שני אנשים עברים".

* בספור השלישי, הסובל אינו משתייך כלל לעמו של משה, הסובלות הן בנות עם זר (מדין), אך גם לעזרתן נחלץ משה, כיאה לאדם מוסרי, העוזר לחלש באשר הוא, והדבר המכונן את הזהותו עמו הוא עצם סבלו ולא השתייכותו ללאום זה או אחר.

כך מעלה בפנינו הכתוב את דמותו של משה, ומתמקד בעולמו המוסרי.

לאחר הכנה זו אנו קוראים את מעמד הסנה, שם כאמור מודיע ה' למשה על הצלת ישראל ממצרים, אך מביא בפניו שלושה פעלים בלבד, ומשמיט את זכרון הברית.

המניע לגאולה בהקדשה הראשונה

בבואנו לבחון את הפעולות השונות שיוחסו לה' לפני מעמד הסנה (שמיעה, זכירה, ראייה וידעה), אנו נדרשים לחלוקה בסיסית של שתי קבוצות.

השמיעה, הידעה והראיה קשורים בדברי ה' לסבל העובר כעת על עם ישראל, סבל שאותו מבקש ה' להפסיק.

כל הפעלים הללו מתפרשים על דרך זו: "ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו". ה' רואה את העינוי שעובר עמו, שומע את צעקתם בשל העבודה הקשה, ויודע את מכאוביו.

כל הפעלים הללו קשורים, אם כן, לשיעבוד המצרים בישראל ולסבלם של האחרונים.

מה הקב"ה לא אומר למשה במעמד הסנה

לשם הבנת הצורך שבשתי הקדשות אלו, נחזור אחורה אל עבר תיאור מיוחד המצוי בכתוב ערב מעמד הסנה.

הכוונה לתיאור מחשבות ורגשות ה' לפני שהוא בוחר במשה לתפקיד הגאולה: (משה במדיין.. והכתוב מתאר את המתרחש במצריים):

3. שמות ב'

"ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה.

וישמע א-להים את נאקתם

ויזכר א-להים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב.

וירא א-להים את בני ישראל

ויזע א-להים"

צורת כתיבה זו אינה נסיון לכתוב את פסוקי התורה באופן לירי-פיוטי, אלא עמידה על צירוף הנושא לכל נושא (פועל) במשפט. הכתוב חוזר שוב ושוב על ה"גבור":

- אלקים שומע
- אלקים זוכר
- אלקים רואה
- ואלקים יודע

כתיבה כזו מבקשת מאיתנו - הקוראים - לשים לב לארבע הפעולות הנישנות כאן ולא לראות בהן כחזרה לצורך הגיון גרידא.

ייתכן ושימת הלב מאד משמעותית בהקשר שלנו מפני הפער בו אנו נתקלים כשמספר ה' למשה, במעמד הסנה, את דבר גאולתם של ישראל.

בסנה, חוזר ה' כמעט על כל הפעולות שנישנו כאן - ברקע למעמד הסנה (שמות ג' פס' ז' - מקור 2)

"ויאמר ה':

ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים

ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו

כי ידעתי את מכאביו. וארד להצילו"

בשל סמיכות העניינים, קשה שלא להבחין בפער שבין תיאור התורה את תגובת ה', ובין מה שמגלה ה' למשה, מיד אחר כך: מתוך ארבע הפעולות מזכיר ה' שלוש בלבד.

השמיעה, הראיה והידעה נאמרים למשה, ובעטין הוא מצטווה ליטול על עצמו את השליחות ולהוציא את ישראל ממצרים.

אולם, הזיכרון נשכח!

את "ויזכר א-להים את בריתו" ה' אינו מגלה למשה, ההבטחה לאבות אשר עומדת כעת להתממש נשארת חבויה בגנזי מרומים.

יתירה מזאת. בתחילת מעמד הסנה מציג עצמו ה' כא-לוהי האבות: "אנכי אלהי אביך: אלהי אברהם אלהי יצחק וא-לוהי יעקב" (ג', ו).

כל כך מתאים למצוא במקום זה רמז להבטחה שהובטחה להם ולברית שנכרתה עם אברהם, מה גם שלנו - הקוראים - היא הזכרה רגע לפני תיאור מעמד הסנה.

נראה, שהשמטת עניין ההבטחה ההסטורית בולט מאד, ומכוון.

בין כך ובין כך, אדם או עם סובל זקוק לרחמים והצלה, בין כך ובין כך יש לזעוק ולתקן כל עוול מוסרי הגורם שלטון עריץ המנצל את כוחו.

לסיכום, בהקדשתו הראשונה של משה, הוא הוקדש להצלת ישראל מעם זר שמשעבד אותו. שם, הוא נבחר להיות שליח מוסרי של ה' בניהול מוסרי של העולם.

בהקשר זה, ברורים הספורים המובאים כרקע לבחירת משה, ספורים המתמקדים בעמידה המוסרית של משה כלפי חלש הסובל. בתור שכזה, ראוי הוא להיות שליחו המוסרי של ה', ולהציל את החלש (=עם ישראל) מיד החזק הלוחץ אותו(=מצרים).

אבל כשמשה פונה לדרכו, לאחר מעמד הסנה, הוא אינו יודע את הסיבה השניה לגאולתם של ישראל, הסיבה ההסטורית-לאומית; הוא אינו יודע את "הזכרון" המביא לגאולת ישראל ממצרים. מכיוון, שלכל אורך מעמד הסנה ה' אינו מזכיר, ולו ברמז כי הוא בא לקיים כעת הבטחה שהבטיח לאבות האומה הישראלית. אותו פן הסטורי מיוחד, הקשור לברית בין הבתרים ולייעוד המיוחד של עם ישראל בארץ מיוחדת ("הזכירה") נפקד בדברי ה' למשה (ונסביר זאת בהמשך).

איזכור הברית בהקדשה השניה

פועל זה (הזכרון) שנעלם במעמד הסנה מושלם בפרשתנו, בהקדשה השניה שאנו פוגשים בתחילתה: "וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את בריתי" (ו', ה).

כלומר בנוסף לפעולת השמיעה, המזכירה את מעמד הסנה, מתווספת כאן גם פעולת הזכירה: "ואזכר את בריתי".

כעת באה הקדשה נוספת, המלמדת את משה, כי ישנה סיבה נוספת לגאולת ישראל ממצרים: הברית שנכתרה עם האבות.

כלומר, החידוש בהקדשה השניה הוא הברית עם האבות (ו:ד-ה) "וגם הקמתי את בריתי אתם, לתת להם את ארץ כנען, את ארץ מגריהם אשר גרו בה. וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם, ואזכר את בריתי".

גם המרכיב של מודעות של ה' לסבלם של ישראל, מכיל בהקדשה השניה התייחסות לברית עם האבות.

לסיכום, הביטוי "ברית" מופיעה בפסוקים הפותחים את ההקדשה השניה פעמיים, ובין שתי הבריתות ה' מתואר כשומע את נאקתם של ישראל.

ה' אכן שומע את נאקתם של ישראל, אך שמיעה זו נעשית בהקשר של הברית עם האבות, כלומר הברית היא הגורם לגאולה: ו לכן אמר לבני-ישראל, אני יהוה, והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים, לכן" בגלל הברית, תבוא הגאולה.

בניגוד גמור לשלושת פעלים אלו, פעולת זכרון הברית קשורה כמובן למרחב סמנטי שונה לגמרי. בין אם העם סובל ובין אם לאו, זוכר ה' את הברית שכרת עם האבות (ככל הנראה הכוונה בעיקר לברית בין הבתרים).

כלומר, הכתוב מציג לפנינו שתי סיבות אשר בעטין בא ה' לגאול את עמו:

א. מניע מוסרי - ה' - כאל מוסרי - מבקש למנוע את העינוי הלא מוצדק של ישראל. בלי קשר להבטחות הסטוריות, ובלי קשר לייעוד מיוחד שנכון לעם זה. עצם הסבל (העינוי, הצעקה והמכאובים), מחייבים התערבות אלוקית.

ב. מניע הסטורי-לאומי: ה' - כנאמן לברית - מחוייב לגאול את זרע אברהם, יצחק ויעקב, בשל ההבטחות שהבטיח להם - התיישבות בארץ כנען.

אבל במעמד הסנה "מגלה" ה' למשה שלושה פעלים בלבד, את שלושת הפעלים הקשורים בסיבה המוסרית לגאולתם של ישראל.

ה' אומר למשה כי הוא ראה "את עני עמי אשר במצרים", שהוא שמע את "צעקתם מפני נגשיו" ושהוא ידע את "מכאוביו".

כל אלו כמו שהסברנו מתמקדים בעצם השיעבוד של עם המצרים בישראל, בקושי הגדול של עמו של ה', וממילא ה', כאל מוסרי, בא לפדות את החלשים מפני החזק השולט.

תכונות אלו מאפיינות אף את משה, כפי שעולה בבירור משלושת הסיפורים שמספרת התורה אודותיו לפני מעמד הסנה - הצלת העברי מיד המצרי, הצלת העברי מיד העברי הרשע, והצלת בנות יתרו מיד הרועים.

משה שותפו של הקב"ה בגאולה מתוך רחמים

כלומר גאולה הנובעת ממידת הרחמים דורשת את השותפות של אדם מסויים - משה.

ה' מתייחס למשה פעמיים בגוף השני (ג:י) "ויעתה, לכה ואשלחך אל פרעה, והוצא את עמי בני ישראל ממצרים", ומדגיש על ידי כך את העובדה שמשה יהיה הגורם שיוציא את ישראל ממצרים;

הסיפור מתמקד, אפוא, במשה.

זאת הסיבה לכך שהשם הראשון במעמד ההקדשה בסנה אינו שמו של ה', אלא שמו של משה. ה' קורא "משה, משה" ומזמן אותו לשליחותו (ג:ד).

(ד) וַיִּרְא יְהוָה כִּי סָר לְרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הַנְּיִי:

על אף שמשה אינו מבין זאת - הוא האדם הנכון לתפקיד. כשהוא אומר "מי אנכי כי אלך אל פרעה" (ג:יא) הוא אינו זוכר דברים רבים שאנו יודעים מן הפרקים הקודמים, בהם הוא הוכיח את כשירותו להיות גואל.

כלומר משה במעמד הסנה, הוא משה בעל המוסר הגבוה המזדהה עם סבלם של החלשים - של ישראל וככה מתאים הוא לשליחות ההצלה.

אין זה משנה אם הוא חלק מאותו עם סובל או שניצב הוא מבחוץ.

משה" ואין "אלה" אלא שבועה. שנאמר (שמות א' י"ד) "ויואל שאל את העם לאמר..." לפיכך הקדים המלאך להרוג את משה, מיד "ותקח צפורה צור ותכרת את ערלת בנה... וירף ממנו".

את מדרש תמוה זה מסביר בעל הטורים:

6. בעל הטורים:

יתרו היה כומר לעיזר וכשנשא משה בתו, הוצרך משה לידור לו, שכן הראשון שילד יהיה כומר לעיזר, וכונתו, שידע שיחזיר חמיו למוטב כמו שעשה – שהרי נתגייר. מכל מקום נענש; שכן בנו נעשה כומר לעיזר, שנאמר (שופטים י"ח לו) "ויקמו להם בני דן את הפסל ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ". (ועיין רש"י שם!) ודרשו חז"ל "בן משה (= ולא בן מנשה) היה אלא שתולין הקלקלה במקולקל".

כלומר משה לא מל את בכורו גרשום, וכך מל את בנו השני אליעזר.

כשהוא יוצא למצריים, אחרי מעמד הסנה הוא יוצא עם שני "בניו" – הבכור אינו נימול והשני כן.

גם לאחר שנטל על עצמו את השליחות לגאולת ישראל, הוא אינו ממחר ומל את בנו הבכור, כלומר הוא עדיין מסתפק בזאתו הלאומית.

רק לאחר שייכנס למצב של סכנת נפשות, תמול אשתו (המדינית!) את הבן.

7. שמות ד'

(כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בְּנָיו וַיִּרְכָּבֵם עַל הַחֲמֹר וַיֵּשְׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: (כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּלִכְתָּךְ לָשׁוּב מִצְרַיִם רְאֵה כָּל הַמִּצֵּיטִים אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְיָדְךָ וְעָשִׂיתָם לִפְנֵי פְרַעֲה וְאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת הָעָם: (כב) וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרַעֲה כֹה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְכָרִי יִשְׂרָאֵל: (כג) וְאָמַר אֱלֹהֵיךָ שְׁלַח אֶת בְּנֵי וַיַּעֲבֹדְנִי וְתִמְאָן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אֲנִי הֹרֵג אֶת בְּנֵי בְכֹרְךָ: (כד) וַיְהִי בְדֶרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשֻׁהוּ יְהוָה וַיִּבְקֶשׂ הַמִּיתוֹ: (כה) וַתִּקַּח צִפּוֹרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת עֶרְלַת בְּנֵהּ וַתִּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חָתָן דָּמִים אָתָּה לִי: (כו) וַיִּרְף מִפְּנֵי אֵז אֲמָרָה חָתָן דָּמִים לְמִוֹלַת: ההסבר הנ"ל שופך מעט אור על ההתגלות הנוספת של ה' למשה, בדרך למצריים. ואת השימוש בביטויים "בני בכורי ישראל", ו"בנך בכורך".

(נראה בהמשך קישור נוסף בין מעמד הסנה לברית המילה).

כלומר, בגלל עמדתו הנפשית הספקנית של משה ביחס לבני ישראל, ה' אינו מגלה לו את דבר הברית, מכיוון, שכל עוד עמדתו הנפשית של משה לא תשתנה, והוא ימשיך בהלבטויותיו אודות זהותו הלאומית (גם אם בשל בגידת בני עמו בו), הוא אינו יכול להפנים ולקבל את הפן הזה שבהצלה.

אמנם נכון, עם הסיבה המוסרית לגאולת ישראל יכול משה להזדהות בלי קשר להגדרת זהותו הפרטית.

המוסר מחייב את עצמו, וההזדהות עם החלש הסובל נובעת מעצם עמידת האדם כמוסרי וכמטיב, בלי קשר להזדהות מוקדמת של לאום.

ואכן, משה יוקדש לשליחות הגאולה, אולם ה' יספר לו רק על אודות הסיבה המוסרית.

כמו כן כל ההקדשה הזו משוקעת בביטויים הדניים בייעוד עם ישראל ובמטרתו ההסטורית ("ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לא-להים").

כלומר בפרשתנו, משה אמנם מוקדש בשנית, אולם לא לשם שליחות זהה לזו שהוקדש בתחילה.

כעת ה' שולח את משה לגאול את צאצאי האבות - עם כרת ברית, וכעת הוא מבקש לממש הבטחה הסטורית זו.

מדוע ה' מפצל את שתי ההקדשות

השאלה העולה מאליה היא כמובן מדוע מפצל ה' את שתי ההקדשות, ואינו מגלה למשה את שתי סיבות הגאולה ביחד.

לצורך הבנת ענין זה, ברצוני לחזור מעט אחורה, לספור בריחתו של משה למדין.

משה נולד לאם עבריה, אולם גדל אצל אמא מאמצת מצרית. לא סתם אמא מאמצת, אלא בת פרעה!

סביר להניח ששאלות של זהות לאומית קיננו בלב משה, אולם, כשיוצא משה לראות בסבל אחיו, מדגיש הכתוב כי הוא רואה בהם "אחיו".

לאחר שמשה ראה "שני אנשים עברים נצים" והוכיח את הרשע, פנה אליו הרשע בתרעומת - "מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר?!".

רשע זה לא הסתפק בביקורתו כלפי משה וככל הנראה מיהר והוציאה לשלטונות. בעקבות הלשנה זו נאלץ משה לברוח ולנטוש את עמו ואת ארץ מולדתו.

לא קשה לשער מהי תחושתו של משה באותם הרגעים:

הוא מסכן את מעמדו בבית המלך ונחלץ לעזרת אחיו הסובלים, ואלו משיבים לו רעה תחת טובה, בוגדים בו ומלשינים עליו לשלטונות שמעתה מבקשים להרגו. משה מפנה את עורפו לאחיו שבגדו בו והולך למדין.

בתחילה קראנו "איש עברי מאחיו", וכעת עם בואו למדין מכנות אותו בנות יתרו: "איש מצרי הצילנו".

דומה שאף בתודעה של משה חל משבר עמוק, ואם בתחילה הוא ראה עצמו כ"עברי" (וכאמור, מן הסתם אף הגדרת זהות זו לוותה בהתלבטויות רבות שהרי הוא גדל בבית פרעה המצרי), אזי כעת חל שבר בהגדרתו הברורה וספקות הקשורות להגדרות זהות קנו שביתה בלבו.

בהחלט ייתכן כי בשל בגידת אחיו בו, הוא הפנה להם עורף ונטש אותם ואת הגדרתו כעברי.

כך אולי ניתן להבין את התמיהה שחש הקורא לנוכח העובדה שמשה מחליט שלא למול את בנו כמו שאומרת המכילתה:

5. מכילתא יתרו פרשה א:

בשעה שאמר משה ליתרו: "תן לי צפורה בתך לאשה", אמר לו יתרו: "קבל עליך דבר זה שאומר לך – ואני נותנה לך לאשה!" אמר לו: "מהו?" אמר לו: "בן שיהיה לך תחילה, יהיה לעבודה זרה, - מכאן ואילך לשם שמים". וקבל עליו. אמר לו: "השבע לי". וישבע לו. שנאמר (בי כ"א) "ויאל

הכתוב רומז לנו על אשר התחולל בתודעתו של משה
ברגעים אלו:

9. השוואה בין תגובת השוטרים לתגובת "העברי"

העברי המכה:	שוטרי בני ישראל:
ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי	ויאמרו אליהם ירא ה' עליכם וישפט... לתת חרב בידם להרגנו

משה ניצב אם כן שוב באותה דילמת חיים הקשה כל כך
למנהיג. **הוא פעל ועשה לטובת העם, והם מצידם השיבו
לו רעה תחת טובה.**

אלא, שבניגוד גמור להפניית העורף בתחילה, לבריחתו
למדון, הפעם פונה משה לקב"ה, **ו כ ח ל ק מ ה ע ס** בא
בקובלנה כלפי הקב"ה - "למה הרעתה לעם הזה".
תוצאת המפגש הקודם היתה: "ויברח משה", ואילו הפעם
אנו קוראים "וישב משה אל ה'". כלומר כעת, **משה מזהה
עצמו כחלק מהעם וכחוה את סבלותיו.**
טענות העם לא מגרשות אותו מהיות מנהיג, אלא אדרבא,
מובילות אותו לזעקה כלפי שמיא.

למעשה אם נבחן את הדברים נראה שתלונתו של משה כלפי
הקב"ה לאחר כשלון שליחותו הראשונה קשורה במישרין
להתגלות הראשונה בסנה. משה פונה לקב"ה ומתלונן:

10. שמות ה'

(כב) **וישב משה אל יהוה ויאמר אֲדֹנָי לְמָה הִרְעִיתָ לְעַם
הַזֶּה לְמָה זֶה שְׁלַחְתָּנִי: (כג) וּמֵאֵז בָּאתִי אֶל פְּרַעֲה לְדַבֵּר
בְּשִׁמְךָ הִרַע לְעַם הַזֶּה וְהִצַּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמְּךָ:
תְּלוּנָה זֹאת מִתִּיחַסֵּת בְּמִישְׁרֵיךָ לְהַתְּגַלּוֹת הַסֵּנֶה.**

ה' התייחס שם פעמיים לבני ישראל בתור "עממי" (ג: ז, י):

מקור 2

**ז ויאמר יהוה, ראה ראיתי את-עמי אשר במצרים; ...
י ועתה לכה, ואשלחך אל-פרעה; והוצא את-עמי בני-
ישראל, ממצרים.**

קשר קנייני זה הוא שגורם לה' לרצות להציל את ישראל
מהמצרים, ולקחת אותם ממצרים אל הארץ הטובה
והרחבה של אבותיהם.

משה עונה לה' באותה התבנית:

הוא מצביע על הקשר הקנייני בין ה' לבין "עממי" - אך
במקום להציל אותם הוא גורם לכך שפרעה יכביד את עולו
עליהם, וסבלם יתגבר.

יש לשים לב שמשה לא מתלונן על עצם כשלונו התוכנית
להוציא את בני"י ממצרים, אלא רק על "למה הרעות", כי ה'
במעמד הסנה כבר סיפר לו שפרעה "יקשה את ליבוי", ולא
יוציאם מייד.

11. שמות ג'

(יט) **ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלך ולא
בְּדָת חֲזָקָה: (כ) וְשִׁלַּחְתִּי אֶת יָדִי וְהִפִּיתִי אֶת מִצְרַיִם בְּכַל
נְפְלֹאתֵי אֲשֶׁר אֲעֲשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאֶחְרֵי כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם:**

כשלון השליחות הראשונה של משה ותגובת משה

משה אם כן יוצא לשליחות, ונחל אכזבה קשה.
מעט לאחר חזרתו למצרים, משה ואהרן באים לפרעה
ודורשים בשם "ה' אלקי ישראל" חופשת חג במדבר לבני
ישראל (ה: א).

8. שמות ה'

(א) **ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה כה אמר יהוה
אלהי ישראל שלח את עמי ויחגו לי במדבר: (ב) ויאמר
פרעה מי יהוה אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא
ידעתי את יהוה וגם את ישראל לא אשלח: (ג) ויאמרו אלהי
העברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר
ונזבחה ליהוה אלהינו פן יפגענו בדבר או בחרב: (ד) ויאמר
אלהם מלך מצרים למה משה ואהרן תפריעו את העם
ממעשיו לכו לסבלתיכם: (ה) ויאמר פרעה הן רבים עתה עם
הארץ והשבתם אתם מסבלתם: (ו) ויצו פרעה ביום ההוא
את הנגשים בעם ואת שטריו לאמר: (ז) לא תאספון לתת
תבן לעם ללבן הלבנים כתמול שלשם הם ילכו וקששו להם
תבן: (ח) ואת מתכנת הלבנים אשר הם עשים תמול שלשם
תשימו עליהם לא תגרעו ממנו כי נרפים הם על כן הם
צעקים לאמר נלכה נזבחה לאלהינו:**

(יז) **ויכו שטריו בני ישראל אשר שמו עליהם נגשי פרעה
לאמר מדוע לא כליתם חקכם ללבן כתמול שלשם גם תמול
גם היום: (טו) ויבאו שטריו בני ישראל ויצעקו אל פרעה
לאמר למה תעשה כה לעבדיך: (טז) תבן אין נתן לעבדיך
ולבנים אמרים לנו עשו והנה עבדיך מכים וחסאת עמך: (יז)
ויאמר נרפים אתם נרפים על כן אתם אמרים נלכה נזבחה
ליהוה: (יח) ועתה לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם ותכן לבנים
תתנו: (יט) ויראו שטריו בני ישראל אתם ברע לאמר לא
תגרעו מלבניכם דבר יום ביומו: (כ) ויפגעו את משה ואת
אהרן נצבים לקראתם בצאתם מאת פרעה: (כא) ויאמרו
אלהם ירא יהוה עליכם וישפט אשר הבאשתי את ריחני
בעיני פרעה ובעיני עבדי לתת חרב בידם להרגנו:**

דרישה זו לא נשאה פרי: במקום להכנע לדרישותיהם,
פרעה מעלה תהיות לגבי זהותו של ה', מכחיש כל קשר
לאלוהות הזאת ומסרב לשחרר את ישראל. הוא מסיק מן
הדיאלוג שבני ישראל מתעצלים בעבודתם ושיש להם יותר
מדי זמן פנוי (ה: ח-ט, יז). בתגובה לכך, הוא מכביד את
עולם על ידי הדרישה כי הפועלים ימצאו את חמרי הבנייה
שלהם בעצמם, אך עדיין יעמדו במכסת יצור הלבנים
שנקבעה להם. בני ישראל נאנקים תחת העול, וכאשר פרעה
מספר להם את הסיבה להכבדה זו (ה: טו-יט) - הם
מאשימים את משה. שוטרי ישראל מאימים את משה בכך
שנתן ביד פרעה "חרב... להרגנו".

אולם, המהפך הגדול בתודעתו של משה חל בסיום פרשת
שמות, לאחר שמשה יוצא בבושת פנים מאת פרעה.

הוא סכן עצמו והלך לדבר עם פרעה למען העם, למען
ישחררם מעבודתם, והנה, שוטרי בני ישראל פוגשים בו,
ומטיחים בו האשמות כבדות.

**שוב חווה משה עלבון המגיע מצד בני עמו, שהוא מצידו
נחלץ לעזרתם תוך סיכון חייו.**

הטרוניה של שוטרי בני ישראל בודאי הזכירה למשה את
הטרוניה שהשמיע בפניו העברי הקודם שמשה נחלץ
לעזרתו.

זה אמנם מסביר את ההקדשה השניה בפרשתנו וארא (ו:ב-
 ל). שהיא תוצאה של הטענות שמשם מעלה כלפי ה' (ה:כב-
 כג), ההודאה המפורשת שלו בכישלון והתפתרות
 המשתמעת מהודאה זו.

כתגובה לדברי משה, ה' מבטיח למשה שהוא יראה "אשר
 אעשה לפרעה" (ו:א)

מסביר לו בדיוק כיצד הוא מתכוון להוציא את ישראל
 ממצרים,

ומחדש את המנדט של משה (ו:ב-ג) באותו מקום בדיוק בו
 משה נשלח לראשונה.

כלומר המינוי השני של משה, אפוא, הוא תוצאה של
 הכשלון שמשם חווה בפעם ראשונה.

הסבר זה פותר בעיה אחת, אך יוצר בו זמנית בעיה אחרת:
 אנו אמנם מבינים כעת את הצורך בהתגלות חדשה למשה,
 אך אנו תוהים לגבי כשלוננו בביצוע המשימה הראשונה.
מדוע מהלך הגאולה הראשון שלו הוקדש בסנה נכשל?

מה הייתה מטרתו? (מעבר ל"בדיקת" הזדהותו של משה
 עם העם היהודי),

ומה משמעות הברית שה' "נוכר" בה, המהווה את החידוש
 המרכזי בהקדשה השניה שבתחילת פרשת וארא.

על מנת לענות על השאלה שהצגנו, ברצוננו להציג שאלה
 נוספת אנו הסברנו לעיל שהחידוש בהקדשה השניה הוא
 איזכור ברית האבות, ובכך על איזה ברית אבות מדובר.
 אנו מכירים בספר בראשית שתי בריתות מרכזיות שנכרתו
 עם אברהם, ברית בין הבתרים וברית המילה.

לפני שנענה על שאלה זאת, ברצוננו לבחון הבדל נוסף והוא
 איזכור שמו של הקב"ה בשתי ההקדשות של משה.

חשיבות שם ה' בהקדשה השנייה

הבדל נוסף ובוטל בין מעמדי ההקדשה קשור להתמקדות
 בשם ה' ובהכרתו.

בפרשתנו, בהמשך להבטחה "והייתי לכם לאלקים", ה'
 מבטיח גם שישאל ידעו שהוא "הויה", וההבטחות שה'
 נותן לעם דרך משה מתחילות ומסתיימות בביטוי "אני הויה".

13. שמות פרק ג' – שיטת נחמה ליבוביץ

ב נידבר אלהים, אל-משה; ויאמר אליו,
 אני יהוה.

ג וארא, אל-אברהם אל-יצחק ואל-יעקב--באל שדי;
 ושמי יהוה, לא נודעתי להם.

ד וגם הקמתי את-בריתי אתם, לתת להם את-ארכי
 כנען--את ארץ מגריהם, אשר-גרו בה.

ה וגם אני שמעתי, את-נאקת בני ישראל, אשר
 מצרים, מעבדים אתם; ואזכר, את-בריתי.

ו לכן אמר לבני-ישראל, אני יהוה,

והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים, והצילתי
 אתכם מעבדתם;

וגאלתי אתכם ברוע נטויה, ובשפטים גדלים.

ז ולקחתי אתכם לי לעם, והייתי לכם לאלהים;
 וידעתם, כי אני יהוה אלהיכם, המוציא אתכם,
 מתחת סבלות מצרים.

ח והבאתי אתכם, אל-הארץ, אשר נשאתי את-ידי,

משה, אם כן, חוזר אל ה' בנסיון להבין את הסיבה
 לשליחתו. הוא משתמש בשורש ש.ל.ח כאזכור למעמד
 הסנה, שם ה' השתמש פעמיים בביטויים מאותו השורש
 (ג:יב): "ועתה לכה, ואשלח אל-פרעה; והוצא את-עמי
 בני-ישראל, ממצרים. יב ויאמר, כי-אהיה עמך, וזה-לך
 האות, כי אנכי שלחתיך:"

במילים אחרות ניתן לומר כי משה נכשל בשליחותו
 המוסרית, ופרעה רק הכביד את עולו.

משה, באופן מטפורי, חוזר לסנה ומנסה לסרב לקבל את
 התפקיד שוב.

ההקדשה השנייה

מיד לאחר פניה זו של משה אל ה', מתחילה פרשתנו
 בהקדשה השניה למשה.

כעת ניתן "לגלות" למשה את הסיבה השניה להצלת
 ישראל, את הסיבה הלאומית-הסטורית.

כעת, לאחר שמשם ניצב כחלק מהעם, לאחר שההאשמות
 שהופנו כלפיו לא גרמו לו להפנות עורף, אלא להתייצב מול
 הקב"ה כתובע עלבון העם, כעת הוא זכאי וחיוב לשמוע
 אודות ההבטחה העומדת להתגשם.

כלומר, לאחר שמשם חש ומזדהה בכל נימי נפשו עם עם
 ישראל, הוא יכול לשמוע על דבר הגאולה הלאומית,
 הגאולה המייחדת את ישראל משאר אומות העולם.

מעתה, ינהיג משה את העם ויהיה שליח ה' בהצלת בני
 ישראל ממצרים, כששתי המשימות רובצות על כתפיו:

הצלה מוסרית ממלך אכזר ומעמו המשעבדים בפרך
 ורוצחים את עם ישראל,

והצלה דתית-הסטורית הקשורה לחזון נרחב, התלויה בעם
 ישראל העתיד להגיע לארץ ישראל ולהקים בה את מדינתו.

ה'התפתרות' של משה והצורך במינוי חדש

ייתכן שזו יותר ממטאפורה. כפי שהראינו לעיל, התורה
 קובעת שמשם "שב אל ה'"; ייתכן שזו תפילה, אך יתכן
 בהחלט שמשם שב למקום מסויים.

אם נפרש זאת כשיבה אל מקום, הרי שהמקום הזה הוא
 ודאי "הר האלוקים", המקום בו משה צריך להביא אליו
 את בני ישראל לאחר הוצאתם ממצרים, ומקום התגלות
 במעמד הסנה (ג:א,יב).

כך גם מסביר הרשב"ם:

12. רשב"ם על שמות פרק ה פסוק כב

(כב) וישב משה - אל המקום שהיה מדבר עמו שם:

אם כן, משה חוזר אל המקום בו ה' התגלה אליו
 מלכתחילה וצווה עליו להוציא את ישראל ממצרים, כדי
 שהם יעבדו את ה' במקום זה (ג:יב).

אולם, משה חוזר ללא בני ישראל - הם נשארו לסבול תחת
 העול החדש והכבד יותר של העבדות.

התוכנית להציל את העם משעבוד נכשלה, ואף קיבלה
 תפנית בכיוון ההפוך - פרעה הכביד את עולו;

משה מדווח זאת לה', ומנסה להתפטר.

בנוסף, גילוי שם זה במעמד הסנה איננו יוזמה של ה', אלא הוא רק תגובה לשאלת משה לשמו של האל (ג: יג).

משמעות השם, המעורפלת במכוון, יכולה לרמוז לנו שה' אינו מעוניין במיוחד בגילוי שמו או ללמד דבר מהותי אודות עצמותו יתברך;

הוא קובע ש"אהיה אשר אהיה" הוא השולח את משה, מטיל עליו לומר לישראל ש"אהיה" שלח אותנו - וחוזר מיד אל מעמדו כאלקי האבות, וכאלקים המתגלה למשה. (השולח אותו לשליחות מוסרית, להציל את העם הסובל).

כאשר בוחנים את ברית בין הבתרים רואים שהקב"ה מתגלה בה בשם הוי"ה:

14. בראשית ט"ו

ז ויאמר, אליו: **אני יהוה**, אשר הוצאתיך מאור כשדים-- לתת לך את-הארץ הזאת, לרשתה. ח ויאמר: **אדני יהוה**, במה אדע כי אירשנה. ט ויאמר אליו, קחה לי עגלה משלשת, ועז משלשת, ואיל משלש; ותר, וגוזל. י ויקח-לו את-כל-אלה, ויבחר אתם בתוך, ויתן איש-בתרו, לקראת נעה; ואת-הצפר, לא בחר. יא ויחד העיט, על-הפגרים; וישב אתם, אבכם. יב ויהי השמש לבוא, ותרדמה נפלה על-אבכם; והנה אימה חשכה גדלה, נפלת עליו. יג ויאמר לאבכם, דע תדע כי-גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום, וענו אתם--ארבע מאות, שנה. יד וגם את-הגוי אשר יעבדו, דן אנכי; ואחרי-כן יצאו, ברכש גדול. טו ואתה תבוא אל-אבותיך, בשלום: תקבר, בשיבה טובה. טז ודור רביעי ישובו הנה: כי לא-שלם עון האמרי, עד-הנה. יז ויהי השמש באה, ועלטה הנה; והנה תנור עשן, ולפיד אש, אשר עבר, בין הגזרים האלה. יח ביום ההוא, כרת יהוה את-אבכם--ברית לאמר: לזרעך, נתתי את-הארץ הזאת, מנחה מצרים, עד-הנהר הגדל נהר-פרת.

לעומת זאת בברית המילה הקב"ה מתגלה בשם אלקים:

15. בראשית י"ח

א ויהי אבכם, בן-תשעים שנה ותשע שנים; ויבא יהוה אל-אבכם, ויאמר אליו אני-אל שדי-התהלך לפני, והנה תמים. ב ואתנה בריתי, ביני ובינך; וארבה אותך, במאד מאד. ג ויפל אבכם, על-פניו; וינדבר אתו אלהים, לאמר. ד אני, הנה בריתי אתך; והיית, לאב המון גוים. ה ולא-יקרא עוד את-שמתך, אבכם; והנה שמך אברהם, כי אב-המון גוים נתתך. ו והפירתי אתך במאד מאד, ונתתך לגוים; ומלכים, ממך יצאו. ז והקמתי את-בריתי ביני ובינך, ובין זרעך אחריך לדורתם--לברית עולם: להיות לך לאלהים, ולזרעך אחריך. ח ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגרית, את כל-ארץ פנעו, לאחוזת, עולם; והייתי להם, לאלהים. ט ויאמר אלהים אל-אברהם, ואתה את-בריתי תשמר--אתה וזרעך אחריך, לדורתם. י זאת בריתי אשר תשמרו, ביני וביניכם, ובין זרעך, אחריך: המול לכם, כל-זכר. יא וימלאתם, את בשר ערלתכם; והנה לאות ברית, ביני וביניכם... יד וערל זכר, אשר לא-ימול את-בשר ערלתו--

לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב; ונתתי אתה לכם מורשה, **אני יהוה**.

וראוי לשים לב שמעבר לכך שדבר ה' למשה פותח ומסתיים ב"אני ה'", הרי שגם האלמנט המרכזי של ההקדשה (שכפי שאפשר לראות מהאופן בא כתבנו את הפסוקים בעקבות נחמה ליבוביץ, הוא בעל מבנה כיאסטטי) הוא "אמר לבני ישראל אני ה'".

ואם בחלק הראשון נאמר "ושמי ה' לא נודעתי להם", הרי שהקבלה כיאסטטית בחלק השני נאמר "וידעתם כי אני ה'". כמו כן, השם המפורש מופיע עוד שלש פעמים בפסוקים (י-י"ג)-בהמשך, ובסה"כ שמונה פעמים בפרשה (ו: ב, ג, ו, ז, ח, י, יב-יג).

במעמד הסנה, לעומת זאת, הקב"ה מופיע בעיקר בתואר אלקים: **מקור 2**

ו ויאמר, אנכי אלהי אביך, אלהי אברהם אלהי יצחק, ואלהי יעקב;

ויסתר משה, פניו, כי ירא, מהביט אל-האלהים.

ז ויאמר יהוה, ראה ראיתי את-עני עמי אשר במצרים; ואת-צעקתם שמעתי מפני נגשיו, כי ידעתי את-מכאביו. ח וארד להצילו מיד מצרים, ולהעלותו מן-הארץ ההוא, אל-ארץ טובה ורחבה, אל-ארץ זבת חלב ודבש--אל-מקום הפנעני, והחתי, והאמרי והפרזי, והחוי והיבוי.

ט ועתה, הנה צעקת בני-ישראל באה אלי; וגם-ראיתי, את-הלחץ, אשר מצרים, לחצים אתם.

י ועתה לכה, ואשלחך אל-פרעה; והוצא את-עמי בני-ישראל, ממצרים.

יא ויאמר משה, אל-האלהים,

מי אנכי, כי אלך אל-פרעה; וכי אוציא את-בני ישראל, ממצרים.

יב ויאמר, כי-איה עמך, וזה-לך האות, כי אנכי שלחתיך: בהוציאך את-העם, ממצרים, תעבדון את-האלהים, על קהר הנה.

יג ויאמר משה אל-האלהים,

הנה אנכי בא אל-בני ישראל, ואמרתי להם, אלהי אבותיכם שלחני אליכם;

ואמרו-לי מה-שמו, מה אמר אלהים.

יד ויאמר אלהים אל-משה,

איהך אשר אהיה; ויאמר, כה תאמר לבני ישראל, אהיה, שלחני אליכם.

טו ויאמר עוד אלהים אל-משה, כה-תאמר אל-בני ישראל, יהוה אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, שלחני אליכם; זה-שמי לעלם, וזה זכרי לדור דור.

ולעניות דעתי קל לראות שהדגש הוא על שם אלקים, וכל הדו שיח הוא בין משה ובין האלקים, וגם הקב"ה מופיע בתחילת ובסוף ההתגלות כאלקי אברהם, אלקי יצחק ואלקי יעקב.

אמנם גם שם חדש לקב"ה נתגלה למשה במעמד הסנה, בן ארבע אותיות, - "אהיה", ושם הזה קשור לשם הוי"ה (ג: יד-טו), אך הכרת שם ה' איננה מוקד ההתגלות;

לעומת זאת בהקדשה השניה שבפרשת וארא, נאמר למשה: (שמות ו' א') "ויאמר יהוה, אל-משה, עתה תראה, אשר אעשה לפרעה: כי ביד חזקה, שלחם, וביד חזקה, גרשם מארצו". וכן (שמות ו' י"א) "בא דבר, אל-פרעה מלך מצרים; וישלח את-בני-ישראל, מארצו."

כלומר לא משה מוציא את בני ישראל, אלא פרעה הוא שישלח בסופו של התהליך את בני ישראל (ומדוע פרעה הופך להיות במרכז השליחות השניה נסביר בהמשך)

ב. בני ישראל באמצעות הזקנים אמורים לקחת חלק בתהליך, שנאמר (שמות ג' י"ח): "ושמעו, לקולך; ו**באת אתה וזקני ישראל אל-מלך מצרים, ואמרתם אליו יהוה אלהי העבריים נקרה עלינו, ועתה נלכה-נא דרך שלשת ימים במדבר, ונזבחה ליהוה אלהינו**".

ואמנם כאשר משה בא אל העם ומבשר להם את בשורת הגאולה העם שמח, שנאמר:

16. שמות ד'

כט וילך משה, ואהרן; ויאספו, את-כל-זקני בני ישראל. **ל** וינדבר אהרן--את כל-הדברים, אשר-דבר יהוה אל-משה; ויעש האותות, לעיני העם. **לא** ויאמן, העם; וישמעו כי-פקד יהוה את-בני ישראל, וכי ראה את-ענינם, ויקדו, וישתחוו. אבל כאשר מגיע הרגע מכריע, וצריך לבוא אל פרעה, אז נשמטים זקני ישראל, כמו שנאמר (שמות ה' א'):

פרק ה': א ואחר, באו משה ואהרן, ויאמרו, אל-פרעה: כה-אמר יהוה, אלהי ישראל, שלח את-עמי, ונחגו לי במדבר.

ואומר רש"י:

17. רש"י

ואחר באו משה ואהרן וגו' - **אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלטין לפי שיראו ללכת** (ש"ר) ובסיני נפרע להם ונגש משה לבדו אל ה' והם לא יגשו החזירים לאחוריהם

כלומר זקני ישראל המיצגים את בני ישראל מסרבים לקחת חלק אקטיבי בתהליך הגאולה, ולכן תהליך הגאולה נכשל, כי מצד גאולה של דין בני ישראל צריכים לקחת חלק אקטיבי בשיחרור שלהם מעבדות.

אפשר להסביר זאת באופן מציאותי:

בשלב זה של מהלך הגאולה משה ואהרן מצטווים לבא אל פרעה כנציגיו של עם ישראל ומתארים את הקב"ה כ"אלקי העברים", ולכן מכיוון שהם נציגי בני ישראל, הם צריכים להיות מלווים בזקני ישראל.

אבל מכיוון שהם מגיעים בסופו של דבר לבדם, **פרעה מבין שהם מיצגים את עצמם**.

ולכן מתעלם לחלוטין מבקשתם, ובשביל להבטיח את הנתק בין בני ישראל ובין משה ואהרן, הוא מכביד את עולו על בני ישראל.

בני ישראל אכן מקשרים בין הכבדת עולו של פרעה ובין דברי משה ואהרן אל פרעה, ומתקוממים נגד משה ואהרן. פרעה הצליח במטרתו, והמהלך נכשל.

ונכרתה הנפש ההוא, מעמיה: את-בריתי, הפר. ... יח ויאמר אברהם, אל-האלהים: לו ישמעאל, יחיה לפניך.

יט ויאמר אלהים, אבל שכה אשתך ילדת לך בן, וקראת את-שמו, יצחק; ויהקמתי את-בריתי אתו לברית עולם, לזרעו אחקיו. ... כב ויכל, לדבר אתו; ויעל אלהים, מעל אברהם.

לאור זאת ניתן להציע שמעמד הסנה רומז לברית המילה (בשניהם הקב"ה מתגלה בשם אלקים), ומעמד ההקדשה השני מקביל למעמד ברית בין הבתרים (שבשניהם הקב"ה מתגלה בשם הוי"ה).

על פי זה, כפי שהזכרנו לעיל, מובנת פרשת ברית המילה של בנו של משה בירידתו לביצוע שליחותו במצרים (ד', כ"א-כ"ה- מקור 6) לאחר הקדשתו הראשונה במעמד הסנה.

ראינו שבמעמד הסנה הדגש הוא על העינוי שעובר עמו של הקב"ה במצרים "ראיתי את עוני עמי" "והוצא את עמי בני ישראל".

במה נחשבים בני ישראל לעמו של הקב"ה אם לא בברית המילה שעליה נאמר "וערל זכר אשר לא ימול בשר עורלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה".

כמו שהזכרנו לעיל, באותה פרשה שבה מוזכר עם ישראל כ"בני בכורי ישראל", אין ישראל נחשבים עם ה' אלא בקיום ברית המילה, ולא ייתכן שמשה ידבר אל פרעה על "בני בכורי", כשהוא עצמו אינו שלם בנקודה זו.

אבל הקבלה זו מאפשרת לעניות דעתי הבנה מעמיקה יותר על המהלך הדו שלבי של הגאולה.

במעמד הסנה שכפי שהסברנו הקב"ה רוצה לגאול את עמו עקב הסבל הרב שעמו של הקב"ה סובל ממצרים.

ואפשר לאמר שמכיוון שהסבל אינו מוצדק הרי זו גאולה מצד הדין (המבוטא בשם אלקים).

אמנם הסברנו לעיל שהקב"ה מרחם על עמו הסובל תחת יד מצרים, אבל אלו רחמים שבדין.

ולכן במעמד הסנה הדגש הוא על היותם של בני ישראל עמו של הקב"ה ("את-עמי אשר במצרים", וכן "והוצא את-עמי בני-ישראל, ממצרים").

הברית שמבטאת את היותם של בני ישראל עמו של הקב"ה היא ברית המילה, ולכן מי שהוא ערל "נכרת מעמיו".

כמו כן בברית זאת מודגשת העובדה שכאשר בני ישראל יצאו ממצרים הם יעבדו את הקב"ה "בהוציאך את-העם, ממצרים, תעבדון את-האלהים, על החר הזה", כלומר זו מעין גאולה בזכות.

אלא שגאולה כזאת אינה יכולה להיות רק מהלך אלוקי, וצריך שיהיה בא גם מרכיב של השתתפות בני ישראל בתהליך הגאולה. ולכן:

א. משה הוא המצטווה להוציא את בני ישראל ממצרים "והוצא את-עמי בני-ישראל, ממצרים" כלומר משה יש לו תפקיד אקטיבי בגאולה – הוא המוציא את בני ישראל,

יתר על כן, כאשר בני ישראל מתקוממים נגד משה ואהרן, הם מסרבים להכיר בחלקם בכשלון המהלך, ולהבין שכשלון זה גרם לקושי.

במקום להסיק את המסקנה החיובית, ולחזור ולהוביל מהלך של התקוממות שהקב"ה הבטיח להם באמצעות משה שיצליח, הם מעדיפים את המצב הקיים, ולמעשה אומרים למשה ואהרן, אל תתערבו, עדיף המצב הנוכחי, שזה למעשה מה שאמר פרעה למשה ואהרן: "יִיאָמֶר אֱלֹהִים, מֶלֶךְ מִצְרַיִם, לְמַה מַּשָּׂה וְאַהֲרֹן, תִּפְרִיעוּ אֶת-הָעָם מִמִּצְרָיִם; לָכוּ, לְסַבְּלַתִּיכֶם."

ולכן כאשר משה רואה שבני ישראל אינם מוכנים לקחת חלק במהלך הגאולה, ורואה את כשלון המהלך, ואת תוצאותיו הקשות של הכשלון בהכבדת עולו של פרעה על בני ישראל, הוא חוזר לקב"ה ו"מתפטר". (ואפשר לאמר שבצדק הוא מתפטר מכיוון שאת המהלך אותו התמנה להוביל בסנה הוא אינו יכול לבצע כי העם שאמור להיות חלק בתהליך אינו משתף פעולה).

ואז הקב"ה ממנה את משה שנית למהלך של גאולה שמבוסס על ברית בין הבתרים.

אם נתבונן בברית בין הבתרים נראה שאין בה התניה: "וְדוֹר רְבִיעִי, יָשׁוּבוּ הֵנָּה".

כלומר ישנו רגע שבו הקב"ה יגאל את ישראל, ללא קשר למעשיהם, ואולי אף למרות מעשיהם.

ואכן אם נתבונן בהקדשה של פרשת וארא שנאמרה בשם הוי"ה המבטא את מידת הרחמים שאינה מצד מידת הדין, כלומר מידת הרחמים אפילו שעל פי הדין עם ישראל לא זכאי לרחמיו של הקב"ה.

כמו כן אם נתבונן נראה שכל ארבעת לשונות הגאולה הראשונים (למעט הלשון החמישית "והבאתי") אינם מותנים בעשיה כלשהיא מצידם של בני ישראל, ואפשר אולי לאמר אפילו בעל כורחם "והייתי להם לאלקים".

ובגאולה כזאת שהיא כולו באה מאת הקב"ה, משה הוא רק השליח לדבר אל בני ישראל ואל פרעה (ובעיקר אל פרעה).